УДК 338.512

О. В. Костюнік,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний авіаційний університет
Я. В. Савчук,
студентка, Національний авіаційний університет

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

O. Kostiunik,
Candidate of economic sciences, associate professor of finance,
accounting and auditing department of National aviation university, Kyiv
Y. Savchuk,
Student of the National Aviation University

PRODUCT SAVING AS AN IMPORTANT INDICATOR OF EFFICIENCY OF AVIATION ENTERPRISES 'WORK

У статті розглянуті поняття вартості, собівартості, витрат, ціни. Окреслено методологічні напрями і методичні прийоми управління собівартістю продукції (товарів, послуг) та співвідношенням її складових із метою її зниження для максимізації прибутку.

Розглянуті елементи міжнародної та вітчизняної систем обліку виробничих і облікових операцій при аналізі й аудиті складових собівартості продукції (послуг) авіапідприємств.

The article deals with the concept of cost, cost, cost, price. The methodological directions and methodical methods of managing the cost of products (goods and services) and the ratio of its cladows with the purpose of reducing it to maximize profits are outlined.

The elements of international and domestic accounting systems of production and accounting operations are considered in the analysis and audit of components of the cost of production (services) of airlines.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, бухгалтерський облік, звітність, управлінський облік, собівартість, витрати виробництва (збуту), калькулювання, зниження собівартості, калькуляція виробництва продукції, складові собівартості, ціна.

Key words: business entity, accounting, accounting, management accounting, cost, production costs (sales), calculation, cost reduction, production cost calculation, component cost, price.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ І АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Організація обліку виробничих витрат залежить від специфіки галузі, організації виробництва, і складності технологічних процесів, асортименту послуг і продукції, організаційної структури підприємства.

У системі показників ефективності виробництва, особливе місце налижить собівартості, оскільки в ній сконцентровані основні показники господарської і виробничої діяльності, а саме: ефективність використання фінансових, матеріальних, трудових і інших ресурсів, а отже, якість функціонування працівників, топменеджменту і підприємства в цілому, їх переваги, досягнення і втрати та недоліки.

Собівартість виробництва безпосередньо впливає на рентабельність, прибуток та бюджет.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Собівартість продукції досліджувалися як вітчизняними, так і іноземними дослідниками: Є.А. Аткінсон, К. Друрі, Л.М. Чернелевський, О.А. Петрик, М.С. Пушкар, В.Ф. Палій, В.В. Сопко, М.Д.Осадчий тощо.

Напрями зниження собівартості продукції розглянуті в роботах таких вчених-економістів, як: Шегда А.В., Білуха М.Т., Бойчик І., Бутинець Ф.Ф., Покропивний М.Г. та інших авторів.

Більшість економістів (Аткінсон Ентони А., Стародубцева Е.Б., Банкер Раджив Д., Вахрушина М.А., Каменицер С., Каплан Роберт С., Карпова Т.П., Комісарова І.П., Кондраков Н.М., Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А., Янг Марк С.) під "собівартістю" розуміють вартість ресурсів використаних при виробництві і збуті продукції (послуг). Проте, "собівартість" слід розглядати й як категорію економічну, й як показник ефективності фінансово-господарської діяльності авіа- підприємства, що безпосередньо впливає на прибуток.

Методичні положення управління собівартістю авіапромисловості (авіабудування, експлуатація повітряних суден, супутній сервіс) вимагають уточнення, доповнення і поглиблення.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Огляд опублікованих робіт та господарська практика свідчать про неповну опрацьованність проблем виз-

начення змісту та цілей обліку, аудиту та аналізу собівартості продукції (послуг) вітчизняних авіапідприємств, їхньої економічної природи створення, вдосконалення інструментарію оцінки ефективності управління собівартістю в частині їхніх розмірів і співвідношення її складових та їх оптимізації.

Терміном "собівартість" як економічним поняттям багато практиків і науковців оперують тільки як категорією, напряму пов'язаною з ціною, вартістю, витратами, втратами, браком при виробництві, при прогнозуванні, плануванні, калькулюванні, обліку й аналізі витрат [19, с. 13]. Отже, термін "собівартість" у сучасній економічній теорії є неоднозначним, тобто — дискусійним.

Деякі автори визначають собівартість як частину вартості, витрати на оплату праці і спожиті засоби виробництва [12, с. 90].

В англомовній літературі з методології і методики обліку застосовується термін "cost", який в залежності від бізнесової ситуації характеризує ціну, витрати (затрати), вартість, собівартість. Разом із тим, у західноєвропейській літературі "Selbskosten" (німецькою) та "prix de revient" (французькою) перекладається як "собівартість" [19].

Існує багато визначень собівартості, які важко порівнювати, оскільки вони відображають різні її сторони, проте, автори вважають, що домінантою в поняттях витрат (затрат), вартості і собівартості є цілеспрямованість на отримання прибутку при використанні підприємством ресурсів, які мають певну ціну [9, с. 82].

МЕТА СТАТТІ

Ціль статті — переглянути ітерації створення системи управління собівартістю (планування, облік, аналіз, заходи зниження, аудит), проаналізувати складові собівартості, з урахуванням досвіду вітчизняної і закордонної практики, а також дослідити найбільш оптимальні шляхи її зниження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

При врахуванні виробничих витрат, калькулювання собівартості продукції є важливою задачею бухгалтерського обліку, оскільки собівартість — це головний показник, що характеризує рентабельність і прибутковість виробництва, які напряму корелюють із скороченням витрат і конкурентоспроможністю авіапідприємства.

Собівартість є, по-перше, категорією виробництва, а по-друге — вона відбиває виробничі відносини з розподілу готової продукції, оскільки заробітна плата — це категорія розподілу, яка входить до вартості продукту, а це — категорія саме виробництва [11].

Така класифікація розмежовує складові собівартості як за економічним змістом (витрати на управління, основні виробничі витрати,), так і за способом розподілу (змінні і умовно-постійні), що дає змогу визначати вплив на собівартість обсягів виробництва за видами продукції, термінів освоєння нового асортименту витрат на управління тощо.

Розрахункову, виробничу, фактичну і повна комерційна собівартість розрізняються в залежності від функціонального призначення.

Розрахункова — фіксує затрати, очікувані на період реалізації певної виробничої програми авіапідприємства.

Виробнича — відбиває витрати на випуск продукції (послуг) та загальноуправлінські, вона не фіксує позавиробничих витрат.

Фактична — відбиває суму витрат за певний період і на відміну від розрахункової включає збитків від форсмажорних обставин (стихійного лиха, техногенних катастроф) штрафи, неустойки, пені тощо.

Комерційна — повна виробнича собівартість і витрати на реалізацію.

Собівартість та прибуток є обов'язковими елементами ціни, тому що відшкодування понесених витрат і обов'язкове одержання прибутку є основними умовами надання послуг і виробництва продукції.

Оскільки отримання прибутку і відшкодування витрат виробництва і збуту є обов'язковими умовами відтворення, остільки прибуток і собівартість є необхідними елементами ціноутворення підприємства. Інші елементи у ціні є другорядними і залежать від виробничої галузі. Тому ціни на разні види продукції (товари, послуги) можуть мати різну структура, тобто містити різний склад елементів [22].

Іншою важливою складовою собівартості є витрати і їх класифікація. Поняття "економічні витрати" ширше за поняття "собівартість", воно більш ємне. Собівартість продукції є явними витратами і відповідає обліковим "бухгалтерським" даним за своїм складом. Тобто собівартість реалізує облікову функцію, а витрати — управлінську [11].

Витрати виробництва за кордоном мають багато варіантів класифікації, що за змістом схожі із класифікацією витрат наразі і в Україні, але вони застосовують іншу термінологію і мають певну особливість у віднесенні до конкретної класифікаційного угрупування. Так, виробничі витрати вони поділяють на явні й імпліцитні (неявні). Явні — прямі платежі постачальникам необхідних ресурсів, заробітна плата, комісійні посередникам і постачальникам, виплати банкам і оплата транспортних послуг тощо.

Як правило, імпліцитні витрати підприємства не фіксуються у бухгалтерської звітності. До неявних (імпліцитних) витрат відноситься споживання ресурсів, які належать власникам підприємства. Вони не передбачені контрактами, і тому залишаються недоотриманими, проте не стають менш реальними від цього. Широко використовується угруповання витрат обігу за принципом "постійні та змінні", що відповідає класифікації, прийнятій в Україні, хоча існують і відмінності в сприйнятті понять постійних і змінних витрат. Розрахунки здійснюють окремо за кожним видом продукції. Потім вираховується її собівартість [19].

Поняття собівартості виробництва та реалізації і кошторису виробництва треба розрізняти, оскільки вони, безумовно, пов'язані одне з одним, проте не збігаються, оскільки кошторис складають витрати, пов'язані з основною виробничою діяльністю незалежно від того, чи відносять їх на собівартість продукції, чи ні.

Кошторисна собівартість є базою при обчисленні планової собівартості продукції, що дозволяє прогнозувати рівень майбутніх витрат, а також можливість оці-

нити замовнику межі для торга, контролювати податковими інституціями прибутки конкретної бізнесової угоди.

Розглянемо кошторис витрат і калькуляція собівартості підприємства. Насамперед слід визначити, чим відрізняється кошторис від калькуляції. Відмінність статей калькуляції від аналогічних елементів витрат (кошторис) полягає в тому, що в першому випадку враховуються тільки витрати на певний виріб, а в другому — всі витрати підприємства, незалежно від того, де і на які потреби вони були здійснені.

Побудова обліку операційних витрат підприємства за економічними елементами (кошторис) регламентується чинним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 16 "Витрати". Згідно з цим Положенням стандартом бухгалтерського обліку в Україні передбачене таке групування витрат на виробництво:

— матеріальні витрати;

— оплата праці;

— відрахування на соціальні заходи;

— амортизація основних засобів і нематеріальних активів;

— інші операційні витрати.

Загальну суму витрат за економічними елементами визначають за формулою:

$$С_п = В_м + В_{зп} + В_{сп} + А + В_{ін} \quad (1),$$

де $С_п$ — повна собівартість;

$В_м$ — витрати на сировину і матеріали;

$В_{зп}$ — витрати на заробітну плату;

$В_{сп}$ — відрахування на соціальні потреби;

А — амортизація;

$В_{ін}$ — інші операційні витрати [12].

Оцінка матеріальних ресурсів, що включаються до собівартості, визначається виходячи з ціни придбання, митних зборів, вартості послуг товарних бірж, комісійних та інших надбавок постачальницьким, посередницьким і зовнішньо-торговельним організаціям, а також плати стороннім організаціям за транспортування. Проте, угруповання витрат їхніми за елементами є непридатним для розв'язання низки організаційних і облікових питань, пов'язаних із прогнозуванням і контролем за їх витрачанням [22]. На базі поелементного угруповання витрат не можна визначити собівартість одиниці продукції, величини загальновиробничих, загальногосподарських та комерційних витрат. У зв'язку з цим більш придатним є групування витрат за статтями калькуляцій, що дозволяє визначити їх за місцем їх походження, видами продукції, виробничим призначенням (виробництво, обслуговування, ремонт, модернізація, маркетинг, управління тощо).

Прибутковість — остаточний покажчик функціонування авіапідприємств, який напряму залежить від собівартості продукції і визначається як сума сукупних витрат, поділених на кількість одиниць виробленої продукції (наданих послуг), вона характеризує середні витрати на одиницю продукції і розраховується за формулою:

$$С = Взаг / ВВП \quad (2),$$

де С — прибутковість;

Взаг — величина витрат на виготовлення продукції;

ВВП — обсяг виготовленої продукції [6].

Собівартість одиниці продукції (робіт, послуг) використовуються в обгрунтування і визначенні ціни продукції.

Проте галузева собівартість даного виду продукції показує середній за галуззю рівень техніки, організації виробництва, продуктивність праці та прогресуючих норм витрат матеріальних ресурсів. Цей показник можна обчислити за формулою:

$$С_{гі} = \sum_{i=1}^{K} С_i \times О_{гі} / \sum_{i=1}^{K} О_{гі} \quad (3),$$

де $С_{гі}$ — середньогалузева собівартість і-го виробу;

$С_і$ — індивідуальна собівартість з виробництва і-го виробу на і-му підприємстві;

$О_{гі}$ — обсяг товарної продукції з виробництва і-то виробу на і-му підприємстві;

К — кількість підприємств галузі, що випускають і-й виріб [12].

Визначення собівартості одиниці продукції за встановленими статтями (номенклатурою) витрат називається калькулюванням. Проте розрізняють калькулювання планової (обчислюється за плановими нормами і нормативами) та звітної собівартості (розраховується за фактичними даними) [8].

Визначення собівартості одиниці продукції за встановленими статтями (номенклатурою) витрат називається калькулюванням. Проте розрізняють калькулювання планової (обчислюється за плановими нормами і нормативами) та звітної собівартості (розраховується за фактичними даними).

У країнах розвинутої ринкової економіки широко застосовується облік витрат за неповної собівартості, коли в калькуляцію включають не всі витрати на виробництво і збут продукції. Частину накладних витрат не відносять до собівартості окремих виробів, а безпосередньо віднімають з виручки за певний період при визначенні прибутку. Класичним методом калькулювання за неповної собівартості є облік за системою "директ-костинг", коли до собівартості окремих видів продукції відносять тільки прямі витрати, а до фінансового результату — непрямі [19].

До переваг даного принципу калькулювання треба віднести:

— аналіз беззбитковості на базі розподілу витрат на постійні та змінні;

— гнучке ціноутворення, що дозволяє збільшити конкурентоспроможність продукції;

— визначення прибутку від продажу кожної додаткової одиниці продукції;

— планування цін і знижок на певний обсяг продажу [15].

У підприємствах авіаційного транспорту собівартість калькулюється за такими видами діяльності:

— перевезення (пасажирські та вантажні), інші польоти авіатранспорту;

— аеропортове обслуговування пасажирів, повітряних суден та вантажів;

— аеронавігаційне обслуговування польотів у межах повітряного простору України);

— забезпечення послугами зв'язку;

— технічне обслуговування радіоелектронного обладнання радіоелектронного обладнання та засобів зв'язку;

— реалізація послуг із перевезень та інших необхідних робіт із застосування авіації в народному господарстві (ЗАНГ);

— матеріально-технічне постачання та роботи, що забезпечують пасажирські та вантажні перевезення та ЗАНГ [10, с. 224].

Калькуляції собівартості у авіапасажирських та авіатранспортних підприємствах проводяться за такими об'єктами:

— вид діяльності (перевезення, ЗАНГ, аеропортове обслуговування, аеронавігаційне обслуговування, матеріально-технічне обслуговування та інші види діяльності);

— вид повітряних суден;

— вид перевезень (на внутрішніх лініях, міжнародні, вантажні, пасажирські, поштові; регулярні, нерегулярні;);

— види робіт ЗАНГ (авіахімічні, протипожежні, аерофотознімальні тощо);

— авіарейс;

— повітряне сполучення (авіалінія);

— види послуг при оформленні та продажі авіаквитків;

— вид аеронавігаційного обслуговування;

— вид послуг зв'язку;

— вид технічного обслуговування;

— вид додаткових пасажирських та клієнтських послуг [10, с. 231].

Оцінка споживчої вартості — метод, що грунтується на оцінці споживчого ефекту, який має споживач від використання товару. Цей метод ціноутворення має певний ризик внаслідок невиправданого завищення або заниження ціни. Ціна — це грошовий вираз вартості, кількості грошей, що сплачується або одержується за одиницю товару або послуги і метод "очікуваного прибутку" найчастіше застосовують тоді, коли авіапідприємство планує укласти контракт і пропонує ціни нижчі, ніж іконкуренти, а отже — має шанси виграти битву за оборудку.

Ціноутворення напряму впливає на величину прибутку підприємства. Його Методологія єдина для будь-якого підприємства.

Ціна — це категорія кон'юнктурна, на яку впливає економічних, психологічних, політичних та соціальних чинників у комплексі. Ціноутворення і цінове планування невід'ємне від процесу планування маркетингового.

В Україні основним виробником авіаційної техніки, в основу якої становлять газотурбінні двигуни для цивільної та військової авіації є АТ "Мотор Січ". Воно також виготовляє промислові газотурбінні прилади для енергетичного та газоперекачувального обладнання.

Зростання вартості ресурсів, насамперед трудових та енергетичних (зростання цін на електроенергію — 22,5%, на газ для промислових потреб — 50,7%) є негативними чинників при виробництві та реалізації продукції, яке. частково компенсується заходами з ресурсозбереження [18].

Протягом 2015—2016 рр. основним методом ціноутворення АТ "Мотор Січ" був метод "витрати плюс прибуток", тобто метод витратного ціноутворення.

Витрати підприємства на виробництво високі і становлять в цілому 69,6%, а за окремими видами авіадвигунів — 72% — 82%, оскільки вартість виробництва залежить від вартості матеріальних ресурсів, частка яких в обсязі витрат становить приблизно 40—50%. Витрати на збут товарній продукції дорівнюють 10,5%, а за окремими видами двигунів — до 4% [18].

Методичні підходи до ціноутворення підприємства відповідають загальним напрямам у машинобудівному комплексі.

Наразі на підприємстві упроваджено нормативний метод ціноутворення.

При визначенні ринкової потреби і можливостей щодо виробництва очікуваної продукції розраховується прогнозний рівень собівартості конкретної асортиментної позиції з урахуванням її конструктивної та технологічної складності і збутових витрат.

Таким чином, ціна включає прогнозовану собівартість одиниці продукції та прибуток і має відшкодувати всі виробничі та реалізаційні витрати авіапідприємства. Порівняння ринкової ціни і ціни АТ "Мотор Січ" дозволяє визначити, чи доцільне виробництво певної продукції.

Отже, вірне визначення собівартості має надзвичайну важливість, оскільки чим досконалішим є організація обліку та застосовані прийоми і методи калькулювання, тим за допомогою аналізу простіше виявити резерви зниження собівартості продукції.

Як економічний і соціальний ефект, зниження собівартості продукції полягає у:

— появі можливості розширеного відтворення через збільшення прибутку у розпорядженні підприємства;

— можливості вдосконалення матеріального стимулювання персоналу і вирішення соціальних проблем підприємства;

— поліпшенні фінансової стійкості (і прибутковості) підприємства, а отже зниженні ймовірності його банкрутства;

— можливості зниження ціни продукції, що дозволяє підвищити її конкурентоздатність і збільшити обсяг реалізації [13, с. 29].

Для виявлення резервів зниження собівартості необхідно визначити фактори, які її обумовлюють, тобто всю сукупність рушійних сил і причин, які визначають рівень та динаміку собівартості.

Першим і найважливішим джерелом зниження собівартості продукції є зростання продуктивності праці [16].

Друге джерело — застосування альтернативних видів матеріалів, комплектуючих, сировини, енергетичних ресурсів. Тим самим може бути підвищені якість, а отже, і конкурентоспроможність продукції, і за рахунок цього можуть бути знижено витрати і збільшені прибутки авіапідприємства [20].

Одним із головних чинників зменшення собівартості є підвищення технічного рівня виробництва. Це досягається за рахунок впровадження оновленої технології, автоматизації і механізації процесів виробництва; покращення використовування нових видів матеріалів і сировини; зміни технічних характеристик виробів; а також інших факторів, що підвищують загальний технічний виробничий рівень [21].

Основні техніко-економічні фактори можна поділити на чотири групи:

1) фактори, що визначаються технічним рівнем виробництва;

2) фактори, які визначаються ступенем виробничої організації та управління;

3) фактори, які пов'язані зі зміною обсягу продукції та її номенклатури;

4) фактори народногосподарського впливу.

Ступінь впливу на собівартість (її структуру та рівень) відрізняється для кожної групи факторів, які детально аналізуються за кожною статтею витрат, фактичні результати зіставляють з даними за минулі періоди або за плановими показниками. Виявлені відхилення є предметом факторного аналізу, який нині набуває особливого значення. Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) витрат на виробництво і реалізацію продукції виходить з того, що у виробництві будь-якого виробу є надлишкові витрати. НТП створює умови, за яких витрати, які були необхідні раніше, з часом перестають бути обов'язковими і переходять у розряд другорядних, або і зовсім непотрібних. Результатом ФВА є зниження витрат на одиницю продукції, при припустимому дозволеному зниженні технічних параметрів продукції до їх функціонально мінімального рівня. Об'єктом аналізу є не тільки в цілому продукт (товар, виріб, послуга), але і його складові, а також технологічні процеси виробництва й організація праці [15, с. 41].

Нами виявлені такі основні фактори зниження собівартості продукції:

— підвищення технічного (технологічного) рівня виробництва;

— зміна структури, асортименту та поліпшення якості продукції.

— упровадження наукової організації праці;

— поліпшення організації виробництва;

— удосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього;

— поліпшення матеріально-технічного забезпечення;

— скорочення транспортно-складських витрат;

— поліпшення використання основних виробничих фондів;

— відносне скорочення умовно-постійних витрат у результаті зростання обсягу виробництва.

ВИСНОВКИ

Собівартість виробництва характеризує ступінь використання всіх ресурсів авіапідприємства. Чим інтенсивніше воно використовує ресурси, тим нижчою є собівартість його продукції, яка є найважливішим показників ефективності діяльності авіапідприємства. Взаємозв'язок собівартості і ціни виявляється у тому, що собівартість є основою ціни товару і водночас обмежником для виробництва.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку можуть бути пов'язані з ув'язкою комплексу заходів щодо оптимізації витрат на виробництво продукції за критерієм оптимізації, в якості якого може виступати максимізація інтегрального показника результативності фінансово-господарської діяльності авіапідприємства — прибутку.

Треба поточнити, що саме авіапромислове чи авіатранспортне (інше сервісне) підприємство може самостійно визначати в калькуляціях у залежності від специфіки його діяльност, особливостей виробничого процесу складання літаків та забезпечення їх експлуатації, а також періоду складання калькуляцій. Зокрема цей вибір обов'язково повинен бути зазначений в наказі про облікову політику підприємства, щи вимагає певного методичного опрацювання.

Література:

1. Закон України Про ціни і ціноутворення // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1990. — № 52. — Ст. 650.

2. Про ціноутворення в умовах реформування економіки Постанова КМУ № 733 від 21 жовтня 1994 р.

3. Типове положення "Про планування, облік і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості" від 26.04.96 №473 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 50. — С. 819 — 830.

4. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001 року №47 // Бізнес. — 2002. — №3/1 від 21.01.2002 року. — С. 16—51.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати". — Затверджено наказом Мінфіну України № 304 від 30.11.2000 р.

6. Богданова Л.С. Финансово-экономический анализ в авиастроении [Текст] / Л.С. Богданова, Е.Ф. Ляшко, В.П. Махитько. — Ульяновск: УлГТУ, 2006. — 188 с.

7. Борисенко П.А. Проблеми реформування та розвитку авіаційної промисловості України [Текст] / П.А. Борисенко // Економіка та держава. — 2008. — № 8. — С. 61—65.

8. Будняк Т. Фактори зниження собівартості продукції / Т.І. Будняк // Теоретико — методологічні і науково-політичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки: матеріали Міжнар. наук. практ. Інтернет-конф. (15—16 листопада 2011 р.) ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський. — Ч. 1. — Тернопіль: Крок, 2011. — 372 с.

9. Васюк Г.В. Особливості аудиту витрат виробництва та собівартості продукції / Г.В. Васюк // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництв. — № 4 (67). — 2012. — С. 91—95.

10. Козлюк І.О. Забезпечення економічної безпеки авіаційної галузі [Текст] / І.О. Козлюк. — К.: Книжкове видавництво НАУ, 2005. — 233 с.

11. Крысенко Т. Взаимность бухгалтерського и управленческого учета при классификации расходов и формировании себестоимости // Бухгалтерия. Налоги. Бизнесс. — 2005. — № 6. — С. 34—39.

12. Кулаев Ю.Ф., Щелкунов В.И. Экономика гражданской авиации Украины [Текст]. — К.: Фенікс, 2012. — 736 с.

13. Лівошко Т.В. Планування заходів зниження собівартості продукції промислового підприємства / Т.В. Лівошко, Т.О. Кушнарьова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. — Запоріжжя. — 2014. — Вип. 8. — С. 28—36.

14. Мирошников А.В. Методы определения и модели формирования себестоимости продукции гражданской авиации. — М.: Транспорт, 1982. — 320 с.

15. Орлов О. Планування собівартості продукції / О. Орлов, Є. Рясних, К. Ларіонова // Економіка України. — 2014. — № 12. — С. 39—48.

16. Парфіненко Ю. А. Визначення резервів зниження собівартості з метою підвищення ефективності діяльності підприємства / Ю.А. Парфіненко, К.І. Мельникова // Вісник НТУ "ХПІ". Сер.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. — Харків: НТУ "ХПІ". — 2013. — № 52 (1025) — С. 124 — 128.

17. Прейгер Д. Стан і проблеми розвитку авіаційної галузі України // Економіка України. Науковий журнал Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Національної академії наук. — № 6 (571). — К.: Преса України., 2010. — С. 4—21.

18. Подмешальська Ю.В. Особливості стратегічного ціноутворення на підприємстві ВАТ "Мотор Січ" / Ю.В. Подмешальська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — Запоріжжя, 2009. — № 1. — С. 170—175.

19. Філінков О.М. Про співвідношення змісту категорій "витрати виробництва", "затрати", "собівартість" / О.М. Філінков // Економічна теорія. — 2011. — № 4. — С. 12—17.

20. Череп А.В. Управління собівартістю: моногр. / Запорізький національний технічний університет. — Х.: ІНЖЕК, 2005. — 373 с.

21. Шумейко А.К. та ін. Методичні рекомендації з формування собівартості авіаційних перевезень для внутрішніх і міжнародних сполучень з урахуванням рекомендацій ІКАО. — К.: НАУ, 2004. — 25 с.

22. Юрченко К. Облік витрат та калькулювання собівартості продукції за новими П(С)БО // Вісник КНТЕУ. — 2001. — №1. — С. 79—88.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2009), The Law of Ukraine "On Prices and Pricing", Vidomosti Verkhovnoi Rady, vol. 52, st. 650.

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (1994), Decree "On pricing in the conditions of economic reform", available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/733-94-%D0%BF (Accessed 25 Oct 2017).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996), "Typical provision "On planning, accounting and calculation of the cost of production (works, services) in industry", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol 50, pp. 819—830.

4. State Committee of Industrial Policy of Ukraine (2001), Order "Methodical recommendations for the formation of the cost of production (works, services) in industry", Biznes, vol.3/1, pp. 16—51.

5. Ministry of Finance of Ukraine (2000), Order "Regulation (standard) of accounting 16 "Expenses", available at: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00 (Accessed 25 Oct 2017)..

6. Bogdanova, L. S. (2006), Finansovo-jekonomicheskij analiz v aviastroenii [Financial and economic analysis in aviation industry], UlHTU, Ulianovsk, Russia.

7. Borysenko, P. A. (2008), "Problems of Reforming and Developing the Ukrainian Aviation Industry", Ekonomika ta derzhava, vol 8, pp. 61—65.

8. Budnjak, T. (2001), "Factors for reducing the cost of production", Teoretyko — metodolohichni i naukovopolitychni zasady investytsiinoho, finansovoho ta oblikovoho zabezpechennia rozvytku ekonomiky [Conference Proceedings of the International scientific and practical Internet conference], Krok, Ternopil, Ukraine.

9. Vasyuk, G. V. (2012), "Features of the audit of production costs and cost of production", Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpryiemnytstv, Kyiv, Ukraine vol.4 (67), pp. 91—95.

10. Kozlyuk, I. O. (2005), Zabezpechennja ekonomichnoї bezpeki aviacijnoї galuzi [Ensuring Economic Security of the Aviation Industry], Knyzhkove vydavnytstvo NAU, Kyiv, Ukraine.

11. Krysenko, T. (2005), "Reciprocity of accounting and management accounting in the classification of costs and the formation of cost", Bukhhalteryia. Nalohy. Byzness, Kyiv, Ukraine, vol. 6, pp. 34—39.

12. Kulayev, Yu.F. and Shchelkunov, V.I. (2012), Ekonomyka hrazhdanskoj avyatsyy Ukrayny [The Economics of Civil Aviation of Ukraine], Feniks, Kyiv, Ukraine.

13. Livoshko, T. (2014), "Planning of measures to reduce the cost of production of an industrial enterprise", Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. Zaporizhzhia, Ukraine, vol. 8, pp. 28—36.

14. Miroshnikov, A.V. (1982), Metody opredelenyia y modely formyrovanyia sebestoymosty produktsyy hrazhdanskoj avyatsyy [Methods for determining and modeling the production cost of civil aviation production], Transport, Moskow, Russia.

15. Orlov, O. (2014), "Planning of production costs", Ekonomika Ukrainy. Kyiv, Ukraine, vol.12, pp. 39—48.

16. Parfinenko, Yu. A. (2013), "Determination of reserves for cost reduction in order to increase the efficiency of the enterprise", Visnyk NTU "KhPI". Seriia: Aktual'ni problemy upravlinnia ta finansovo-hospodars'koi diial'nosti pidpryiemstva. Kharkiv, Ukraine, vol.52 (1025), pp. 124—128.

17. Premier, D. (2010), "State and problems of the aviation industry development in Ukraine", Ekonomika Ukrainy. Presa Ukrainy, Kyiv, Ukraine, vol.6 (571), pp. 4—21.

18. Podmeshalskaya, Yu. V. (2009), "Features of strategic pricing at the enterprise Motor Sich", Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpryiemnytstvo. - Zaporizhzhia, Ukraine, vol 1. pp. 170—175.

19. Filinkov, O. M. (2011), "On the ratio of content categories "production costs", "costs", "cost"", Ekonomichna teoriia, Kyiv, Ukraine,vol 4, pp. 12—17.

20. Skull, A.V. (2005), Upravlinnia sobivartistiu: Monohr [Cost Management], INZhEK, Zaporizhzhia, Ukraine.

21. Shumeiko, A. K. (2004), Metodychni rekomendatsii z formuvannia sobivartosti aviatsijnykh perevezen' dlia vnutrishnikh i mizhnarodnykh spoluchen' z urakhuvanniam rekomendatsij IKAO [Methodical recommendations for the formation of the cost of air transportation for domestic and international traffic, taking into account the recommendations of ICAO], Knyzhkove vydavnytstvo NAU. Kyiv, Ukraine.

22. Yurchenko, K. (2001), "Accounting for costs and calculating the cost of production for new P (C) BO", Visnyk KNTEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017 р.